

Kapitel IV

RUMLIG KVANTITET OCH KVALIFICERAT RUM

Vi har redan i det föregående sett att utsträckningen inte är blott och bart ett kvantitetens tillvarosätt eller med andra ord att, om man kan säkert tala om utsträckt eller rumlig kvantitet, själva utsträckningen icke därför reduceras uteslutande till kvantitet. Men vi måste ytterligare vidhålla denna punkt, desto mera som den är särskilt viktig för att framvisa otillräckligheten i den cartesianska "mekanismen" och andra fysiska teorier, som under den moderna tidens lopp mer eller mindre omedelbart har framgått ur den. Först och främst kan man härvidlag märka att, för att rummet skall vara rent kvantitativt, det måste vara alldeles homogent och dess delar inte kunna skilja sig åt genom någon annan egenskap än sina olika storlekar. Detta medför antagandet att rummet är endast en behållare utan innehåll, det vill säga något som faktiskt inte kan existera isolerat i manifestationen, där sambandet mellan behållare och innehåll med nödvändighet, genom sammanhangets själva natur, förutsätter dessa båda faktorers samtidiga närvaro. Man kan med åtminstone någon grad av förnuft ställa sig frågan om huruvida det geometriska rummet föreställs såsom uppvisande en dylik homogeneitet. Men i varje fall skulle en dylik inte kunna överensstämma med det fysiska rummet, det vill säga med det som innehåller de kroppar, vilkas blotta närvaro uppenbart är tillräcklig för bestämmandet av kvalitativ skillnad mellan de delar av detta rum som de var och en upptar. Det är ju det fysiska rummet Descartes avser, ty i annat fall skulle hans teori inte betyda något, eftersom den då inte vore reellt tillämplig på den värld den föreger sig kunna förklara (1). Det tjänar intet till att invända att denna teori utgår ifrån ett "tomt rum", ty för det första skulle detta föra oss tillbaka till föreställningen om behållare utan innehåll och för övrigt skulle tomrummet inte ha någon plats i den manifesterade världen, ty det är självt inte någon möjlighet till manifestation (2). För det andra, emedan Descartes reducerar kropparnas natur helt till utsträckning, måste han antaga att deras närvaro egentligen inte tillför något till det som utsträckningen redan är i sig själv, och faktiskt är kropparnas olika egenskaper för honom endast enkla modifikationer av utsträckning. Men varifrån kan då dessa egenskaper komma, om de inte på något sätt innebor i själva utsträckningen, och hur skulle de kunna göra det, om dennas natur saknade kvalitativa element? Det ligger något motsägelsefullt häri, och sanningen att säga skulle vi inte våga hävda att denna motsägelse, liksom för övrigt också andra, inte finns implicit hos Descartes. Han förefaller, liksom de nyare materialisterna, vilka säkerligen på flerfaldiga grunder åberopar sig på honom, bestämt vilja härleda det "mera" ur det "mindre". Att säga att en kropp blott är utsträckning, kvantitativt fattad, är i grund och botten att säga att dess yta och volym, vilka mäter den del av utsträckning som kroppen upptar, är själva kroppen med alla sina egenskaper, vilket är en uppenbar absurditet. Och vill man fatta det på annat sätt, måste man medge att utsträckningen själv är något kvalitativt, och då kan den inte längre ligga till grund för en uteslutande "mekanistisk" teori.

Om dessa överväganden nu visar att den cartesianska fysiken inte kan vara giltig, räcker de likväl ännu inte till för att vi skall klart fastställa utsträckningens kvalitativa karaktär. Man kunde ju i själva verket säga att, om det inte är sant att kropparnas natur reduceras till utsträckning, det är så just därför att det är från denna, som de har sina kvantitativa element. Men här inställer sig genast denna iakttagelse: bland de kroppsliga bestämningar, som ogenkänt är av rent rumligt slag och som därför egentligen kan betraktas såsom modifikationer av utsträckning, finns icke endast kropparnas storlek utan också deras läge, och är då också detta något rent kvantitativt? De som är förkämpar för reduktionen till kvantitet, skall nog säga att de olika kropparnas läge bestäms genom deras avstånd och att avståndet ju är en kvantitet: det är utsträckningens kvantitet som skiljer dem åt, liksom deras storlek är den utsträckningens kvantitet som de upptar. Men räcker verkligen detta avstånd till för att be-

stämman kroppars läge i rummet? Det finns något annat, som man väsentligen måste ta hänsyn till, och det är den riktning, vari detta avstånd skall räknas. Men från kvantitativ synpunkt bör riktningen vara likgiltig, eftersom i detta avseende rummet måste betraktas såsom homogent, vilket innebär att de olika riktningarna icke i något skiljer sig från varandra. Om alltså riktningen verkligen finns med i läget och om den tydligen alldeles såsom avståndet är ett rent rumligt element, beror det på att det i rummets själva natur finns något kvalitativt.

För att bli ännu vissare om detta skall vi lägga åsido betraktandet av det fysiska rummet och kropparna för att se endast på det i egentlig mening geometriska rummet, som nog säkerligen är, om man så får säga, rummet reducerat till sig självt. Är det inte till rent kvantitativa begrepp, som geometrin vädjar, när den studerar detta rum? Denna gång handlar det förstås helt enkelt om de modernas profana geometri. Låt oss genast säga att om det till och med i detta rum finns något, som ej kan reduceras till kvantitet, måste då icke det omedelbara resultatet av detta bli att det på de fysiska vetenskapernas område är ännu mindre möjligt och ännu mindre berättigat att påstå sig kunna återföra allt till kvantiteten? Här talar vi inte ens om det som rör läget, då ju detta inte har en tillräckligt markerad funktion annat än i vissa särskilda grenar av geometrin, vilka man måhända strängt taget kunde vägra att betrakta såsom utgörande delar av den rena geometrin (3). Men i den mest elementära geometrin måste man beakta figurernas både storlek och former. Även den av de moderna uppfattningarna mest uppfyllde geometer torde väl inte våga hävda att till exempel en triangel och en kvadrat, vilkas ytor är lika stora, vore en och samma sak? Han skulle endast säga att de två figurerna är "likvärdiga", underförstått "i avseende på storlek", men han vore nog tvungen erkänna att det i ett annat avseende, nämligen formens, finns något som skiljer dem åt och att, om likvärdighet i storlek icke medför likhet i form, detta beror på att formen ej låter sig reduceras till kvantitet. Vi skall gå ännu längre än så: den elementära geometrin har en hel avdelning, för vilken kvantitativa betraktelser är främmande, och det är teorin om likformiga figurer. Likheten bestäms i själva verket uteslutande av formen och är helt oberoende av figurernas storlek, vilket med andra ord vill säga att formen är något rent kvalitativt (4). Om vi nu frågar oss vad denna rumliga form väsentligen är, skall vi märka att den kan bestämmas genom en helhet av tendenser till riktning: i varje punkt av en linje utmärks den nämnda tendensen av sin tangent, och helheten av tangenter bestämmer denna linjes form. I den tredimensionala geometrin förhåller det sig det samma med ytorna, varvid betraktandet av tangerande räta linjer ersätts med betraktandet av tangerande plan, och det är för övrigt uppenbart att detta är lika giltigt för kropparna själva som för de enkla geometriska figurerna, ty en kropps form är intet annat än formen av den yta som avgränsar kroppens volym. Vi kommer därför fram till denna slutsats, vilken det vi sagt om kropparnas läge låtit oss redan förutse: det är riktningen som till sist utgör det kvalitativa element som innebor i rummets själva natur, liksom storleken utgör rummets kvantitativa element, och således är rummet alls icke homogent utan bestämt och differentierat genom sina riktningar och är därmed vad vi kan kalla "kvalificerat" rum.

Men icke endast från fysisk utan även från geometrisk synpunkt är detta "kvalificerade" rum det verkliga rummet, vilket vi just sett. I själva verket har det homogena rummet ingen egentlig existens, ty det är intet annat än blott möjlighet. För att kunna mätas, det vill säga enligt vad vi tidigare förklarat för att kunna förverkligas, måste rummet med nödvändighet hänföras till en helhet av definierade riktningar. Dessa riktningar framträder för övrigt som strålar utgångna ur ett centrum, ur vilket de bildar det tredimensionala korset, och vi behöver här inte ännu en gång påminna om den betydande roll de spelar i alla traditionella lärorens symbolism (5). Måhända kan man rent av framkasta att det vore genom att återställa betraktandet av rummets riktningar till dess verkliga betydelse, som det vore möjligt att åtminstone till stor del återge geometrin den djupa innebörd den har mistat. Men man får inte dölja för sig själv att detta också skulle fordra ett arbete, som kunde gå mycket långt, vilket man lätt kan övertyga sig om genom att blott tänka

på det verkliga inflytande detta betraktande övar i så många avseenden på allt som hänför sig till traditionella samhällens själva beskaffenhet (6).

Liksom tiden är rummet en av de betingelser som definierar den kroppsliga tillvaron, men dessa betingelser är skilda från "materien" eller snarare kvantiteten, ehuru de naturligt förenar sig med denna. De är mindre "substantiella", alltså närmare essensen, och det är i själva verket detta som medför att det i dessa finns en kvalitativ aspekt. Vi har just sett det vad rummet beträffar, och vi kommer att se det även vad tiden beträffar. Innan vi kommer dit, skall vi ännu en gång säga att icke-tillvaron av ett "tomt rum" räcker för att visa absurditeten i en av Kants alltför berömda kosmologiska "antinomier": att fråga sig "om världen är oändlig eller ändlig i rummet" är absolut meningslöst. Det är omöjligt att rummet utsträcker sig bortom världen för att innehålla den, ty då handlade det om ett tomt rum, och det tomma kan icke innehålla något vad det vara månne. Tvärtom är det rummet, som är i världen, det vill säga i manifestationen, och om man begränsar sig till att betrakta endast den kroppsliga manifestationens område, kan man säga att rummet är av samma utsträckning som världen, emedan det är en av dess betingelser. Men denna värld är inte mer oändlig än rummet självt, ty lika litet som detta innehåller den all möjlighet, utan utgör endast ett visst slag av särskilda möjligheter, och den är begränsad av de bestämmningar som utgör själva dess natur. Vi skall ytterligare säga, för att slippa återkomma till det, att det även är orimligt att fråga sig "om världen är evig eller om den har begynt i tiden". På alldeles liknande grunder är det i verkligheten tiden, som har begynt i världen, om det gäller den universella manifestationen, eller med världen, om det gäller endast den kroppsliga manifestationen. Men världen är ingalunda evig därför, ty det finns även icke-tidliga begynnelse. Världen är inte evig, eftersom den är beroende av omständigheter eller med andra ord den har en begynnelse och ett slut, eftersom den icke är sin egen princip eller icke innehåller denna utan denna princip med nödvändighet transcenderar världen. Icke i något av detta finns någon svårighet, och det är därför som en stor del av de moderna filosofernas spekulationer består endast av frågor, som är felaktigt ställda och därför saknar lösning. Dyliga frågor kan ge upphov till ändlösa diskussioner, vilka dock fullständigt upphör, så snart man undersöker dem utan förutfattad åsikt och återför dem till vad de i verkligheten är, nämligen blotta produkter av den förvirring som präglar den nuvarande mentaliteten. Det besynnerligaste är att denna förvirring rent av förefaller att också ha sin egen "logik", ty under flera århundraden och genom alla de olika gestalter den antagit har den ständigt strävat åt samma håll. Men denna "logik" är i grund och botten endast överensstämmelsen med själva den mänskliga cykelns fortgång, vilken i sin tur styres av de kosmiska betingelserna. Och detta leder oss omedelbart tillbaka till de betraktelser som avser tidens natur och som, i motsats till den rent kvantitativa uppfattning, som "mekanisterna" gör sig därav, vi kan kalla dess kvalitativa bestämmningar.

Noter

(1) Visserligen föreger sig Descartes att utgående från sin fysik endast konstruera en hypotetisk värld medelst vissa givna, vilka hänföres till utsträckningen och rörelsen. Men då han sedan bemödar sig om att visa att de fenomen, som uppstår i en dylik värld, är just dessa, som man konstaterar i vår värld, är det tydligt att han trots denna blotta ordets försiktighet vill därav sluta att vår värld i själva verket är så beskaffad som han från börjat antagit.

(2) Detta är giltigt även mot atomismen, ty denna, vilken enligt sin definition inte medger någon annan positiv existens än den atomerna och deras sammansättningar äger, leds däri-
genom till att antaga att det mellan atomerna finns ett tomt rum, vari de kan röra sig.

(3) En dylik gren är till exempel den deskriptiva geometrin och även den gren som vissa geometrerna kallat *analysis situs*.

(4) Det är detta som Leibnitz har uttryckt med denna formel: "*Aequalia sunt ejusdem quantitatis; similia sunt ejusdem qualitatis*". [Lika ting är av samma kvantitet, liknande ting är av samma kvalitet. Ö.a.]

(5) Beträffande allt detta hänvisas läsaren till de betraktelser med alla sina tillhöriga utvecklingar vi framlagt i *Le Symbolisme de la Croix*.

(6) Man bör här betrakta i synnerhet alla de frågor av rituellt slag, vilka hänför sig mer eller mindre omedelbart till "orienteringen". Vi kan givetvis inte utbreda oss häröver, och vi skall bara nämna att det är därigenom, som man traditionellt har bestämt icke endast förutsättningarna för uppförandet av byggnader, antingen det gäller helgedomar eller boningshus, utan även för grundläggningen av städer. Kyrkans orientering är den sista återstod som blivit kvar därav i Västerlandet ända fram till den moderna tidens inbrott, sista åtminstone i "yttre" mening, ty vad gäller initiatiska former, har dylika överväganden, ehuru allmänt oförstådda i dag, alltid behållit sin plats i symbolismen, även då, i nuvarande tillstånd av alltings förfall, man trott sig kunna underlåta att iakttaga det faktiska genomförandet av de förutsättningar dessa överväganden medför och i detta avseende nöja sig med en blott "spekulativ" framställning.

Ovanstående text utgör kapitel IV av René Guénons bok *Kvantitetens herravälde och tidens tecken*. Boken är en översättning från franskan av Lars Adelskog. Originalens titel är *Le Règne de la Quantité et les Signes des Temps*. Svenska översättningen © Lars Adelskog 2013. Eftertryck eller annan återpublicering, helt eller delvis, såsom elektronisk text på internet eller på annat sätt, förbjudes.